

Windows & div. software (2013)

Når du tænder en af skolens computere, så møder du styresystemet "**Windows**" – styresystemet styrer alle de forskellige processer mellem **software** (programmer) og hardware (skærm, mus, tastatur, printer o.s.v.)

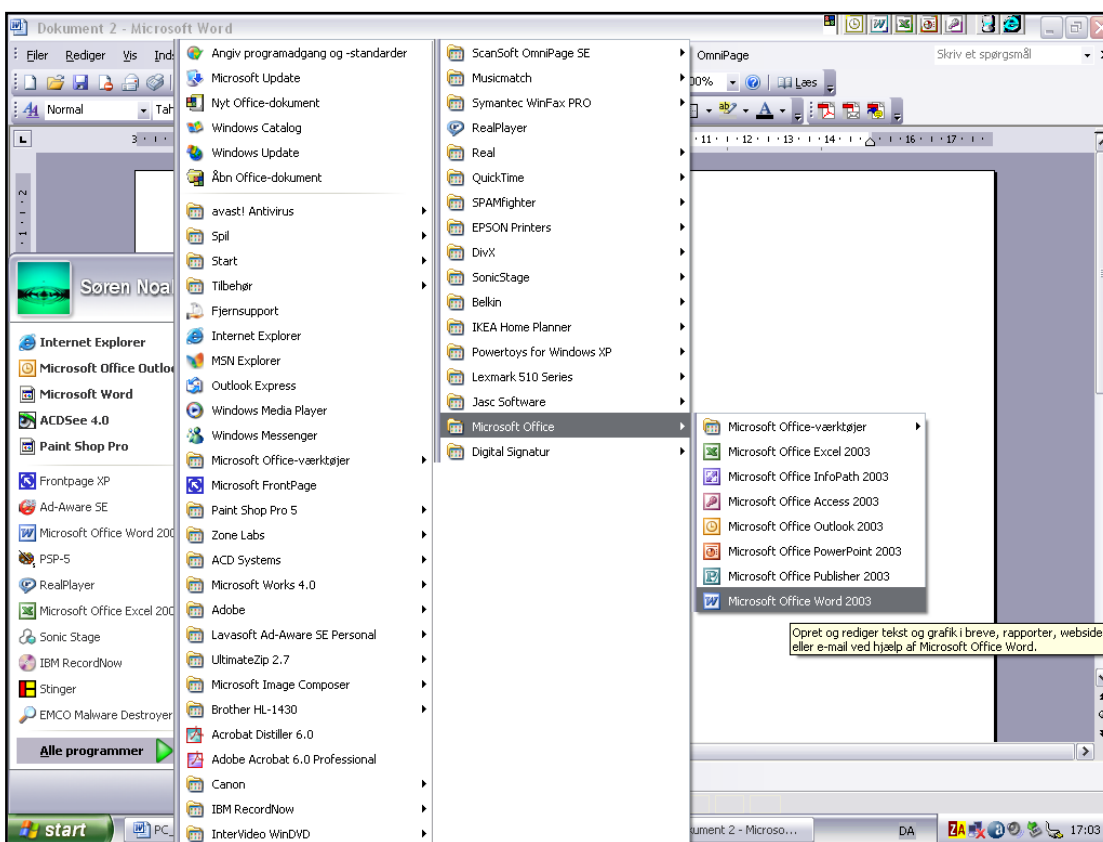
Windows er styresystemet for de fleste brugere på skolens netværk.

Det første du ser af Windows er den såkaldte "desktop" også kaldet "**skrivebordet**". Her ses nogle af de tilgængelige programmer. De vises ved et "ikon". Programmet starter, når du **dobbelt-klikker** på ikonet.

Dobbelt-klik er 2 hurtige klik efter hinanden på venstre muse-knap.

Der er sikkert mange programmer, som du ikke umiddelbart kan se på "skrivebordet" – dem finder du på denne måde:

1. Klik med musen nede i venstre hjørne på **Start-knappen**
2. I den lille "**start-menu**" som ruller op, fører du roligt musen op på punktet "**Alle Programmer**" – og så kommer der en ny menu frem med alle programmerne.
3. Før roligt musen hen til det program, som du skal bruge, og klik blot en enkelt gang med musen (venstre muse-knap)
4. Nu starter det valgte program.

TIP:

Hvis du f.eks. har arbejdet med tekstbehandling og lavet en lang afhandling på 5-6 sider om Klaus Rifbjerg eller den koleriske markedsøkonomi, så er det rigtig surt at miste det hele, fordi der måske pludselig går ged i eet eller andet (computeren går "ned" – sort skærm – strømmen går eller noget andet uheldigt).

DERFOR:

Med det samme du begynder at arbejde på noget nyt, så **gem det straks**. Det gør ikke spor, at det ikke er færdigt endnu (du er jo lige begyndt), for du kan bare arbejde videre med det bagefter.

Når du gemmer noget for første gang, så skal det have:

- ✓ Et fil-navn (alting i computer-verdenen er gemt i enkelte **filer**)
- ✓ En placering på et "**drev**" og evt. i en bestemt "**mappe**"

Filnavnet kan godt være f.eks. "Opgave i engelsk 25-8-04" - husk at fil-navnet gerne må være sigende for indholdet, så filen er til at finde og kende senere, hvis du skal bruge den igen.

Windows og "Denne computer"

"**Denne computer**" giver dig overblik over alle dine filer på computeren OG på netværket (du lærer om begrebet netværk i et andet sæt papirer). Du finder "Denne computer" via **Start-knappen > Denne computer**. Det findes sikkert også andre steder i systemet f.eks. på skrivebordet.

"Denne computer" giver dig altså overblik over alle de filer, som computeren kan komme i forbindelse med. De kan være placeret forskellige steder – på forskellige såkaldte "**drev**":

- ✓ A-drevet: det har altid været tildelt diskette-drevet – og det samme med bogstavet B – de benyttes ikke længere i denne forbindelse
- ✓ C-drevet: det er den lokale harddisk i den enkelte PC – kan ikke nås via netværket men KUN ved den enkelte maskine)
- ✓ D-drevet: kan typisk være et CD-ROM drev eller en ekstra partition på den lokale harddisk)
- ✓ M-drevet (dit beskyttede bruger-drev på skolens netværk)

På en privat computer derhjemme har man måske ikke så mange drev, men der er altid et C-drev – og evt. D-drev hvis man har CD-ROM. Hvis du tilslutter en **USB-nøgle**, så vil den ligeledes blive tildelt et ledigt drev-bogstav og hedde noget med "Flytbar disk" !!

På et drev ligger der typisk en masse "mapper" – det fungerer ligesom "**kinesiske æsker**" idet der sagtens kan være mapper indeni mapper. Et drev kan foldes ud ligesom en slags "**stamtræ**" (mere herom senere).

Hvorfor hedder det "Denne computer" ?

Du kan finde alle filer under "Denne computer" ... I tidligere versioner af Windows var der også noget som hed "Stifinder" som kunne de samme ting. Det går såmænd ud på at "finde stien" til en fil ... derfor.

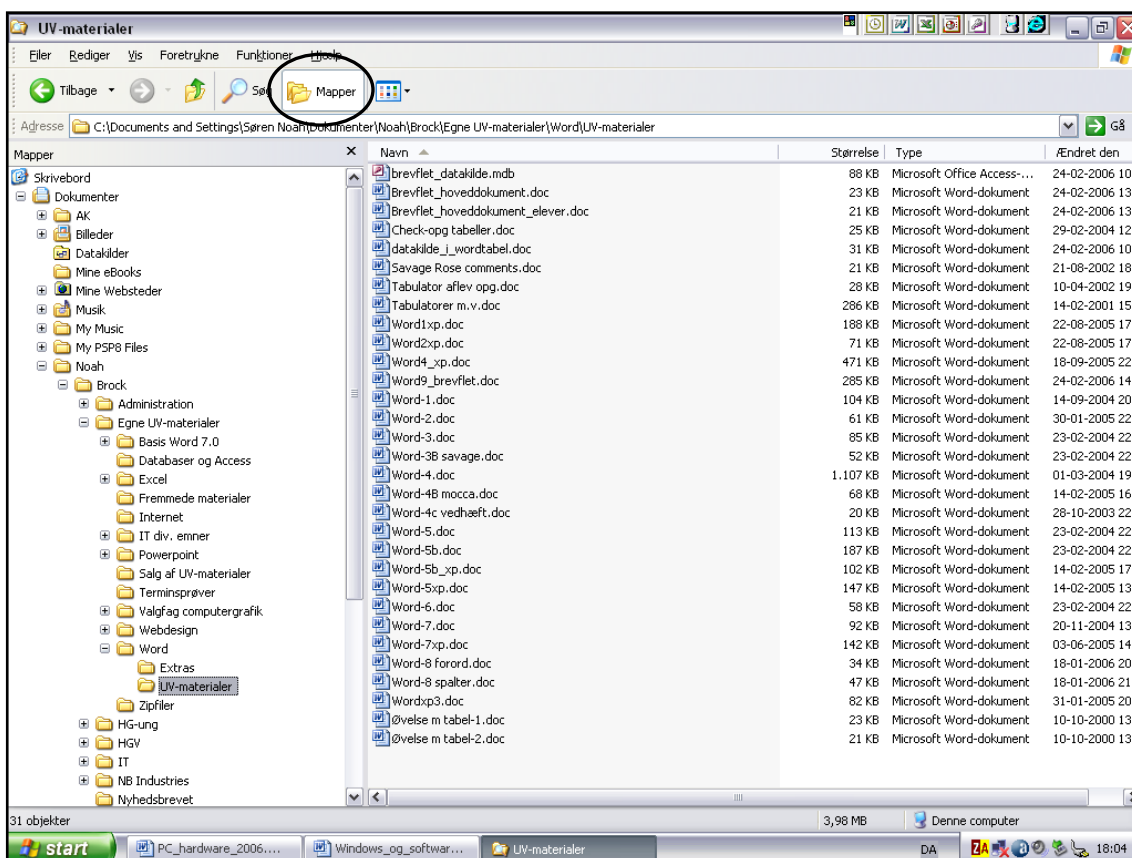
Alle gemte filer har en "sti" (det kaldes det altså). Hvis en fil har følgende sti (læses logisk fra venstre mod højre):

C:\Dokumenter\Breve\Mormor89.doc - så betyder det at filen ligger:

- ✓ På "C-drevet"
- ✓ I mappen "Dokumenter"
- ✓ I under-mappen "Breve" (som altså ligger inde i mappen "Dokumenter")
- ✓ Og selve filen hedder "Mormor89.doc"
- ✓ Og endelsen ".doc" fortæller, at det er en tekstbehandlings-fil lavet med **Microsoft Word**.

På næste side ses et skærmbillede af mappen Dokumenter på C-drevet, hvor alle mapper er "åbnet" helt – du kan altså se alle **under-mapperne** i venstre side af skærmen !!

Dette er et skærmbillede, hvor vi befinder os på lærerens egen private computer og kigger på C-drevet. Skærmen er delt op i 2 dele.

Jeg har "åbnet" under-mapperne i den venstre del af skærmen (som altid kun viser "mapper") ved at klikke på knappen "Mapper" – i den højre del vises indholdet af den mappe, som lige nu er markeret i den venstre del.

De forskellige "drev" og "mapper"

Hvor ligger de forskellige ting i computeren ?

Her tænker jeg ikke på det forskellige isenkram, som computeren rent fysisk er lavet af (hardware), men "hvordan finder man sine ting på computeren's faste lager" = **harddisken**.

- Man kan sammenligne computeren med et stort **SKRIVEBORD**, og det allerførste du ser, når du har startet computeren, kaldes faktisk for "Skrivebordet" (eller "Desktoppen"). Her ses små symboler (ikoner) for div. programmer, som man bruger tit. Enkelte filer/dokumenter kan ligeledes ligge på Skrivebordet.
- I Skrivebordet er der et eller flere **SKABE** – de kaldes "**drev**" på computersprog og benævnes med et **bogstav**.
- I hvert skab er der en masse **RINGBIND** – de kaldes "**mapper**" og i mapperne kan der være "**undermapper**" (ligesom plastic-lommer med papirer i) – opbygningen er lidt ligesom et stamtræ.
- Endelig er der alle de forskellige **SMÅTING** som kaldes "**filer**" – ALT på en computer ligger lagret (gemt) i **filer** – uanset om det er ting, som et program skal bruge for at fungere, eller om det er tegninger eller danske stile og breve. Filerne kan bare være "smidt" ind i et af skabene (drevene) eller ordnet pænt i bestemte mapper.

Husk at holde orden i dine filer og mapper !!

Nogle af mapperne skal man ikke nærme sig: der ligger selve computer-programmerne (program-filerne). Hvis man får pillet ved noget forkeret her – eller sletter noget – så er der måske programmer, som slet ikke virker mere !! Måske vil din computer slet ikke starte igen ...

Det er derfor klogt at have bestemte mapper til sine **egne ting**, og man kan f.eks. indrette en undermappe til skoleopgaver (og de forskellige fag), en til billeder, en til breve, en til privat-økonomien o.s.v.

Man kan **flytte** rundt på filer ved først at markere filen (klikke på filen) i **Denne computer** og så "**trække**" den til en anden mappe. Man "trækker" ved at holde venstre muse-knap nede og "slipper" filen på det sted den skal lande.

Indenfor det samme drev **flytter** man virkelig filen, når man trækker den.

Hvis man "trækker" filer mellem **FORSKELLIGE** drev, så flytter man ikke filen, men man får placeret en præcis **kopi** af filen på det nye sted (på et andet drev). Når man har checket, at den nu også ligger der, hvor den skal, så kan man evt. bagefter slette "originalen".

Man **sletter** lettest en fil i "Denne computer" ved at markere den med musen og så trykke på tasten "**Delete**" (evt. står der bare DEL) – så kommer der en lille "dialog-boks" frem, hvor der for en sikkerheds skyld spørges, om man nu også VIL slette den pågældende fil. Her svares så JA eller Nej ved at klikke med musen. DR Leth.

Med mindre man har pillet ved de normale standard-indstillinger i Windows, så kan man normalt redde en fil, efter at den er slettet. På "Skrivebordet" findes nemlig en **SKRALDESPAND**, hvor slettede filer ryger ned i, og man kan altså nå at pille dem op igen og lægge dem uskadede på plads, hvor de kom fra (ved Højreklik > Gendan).

Har man først slettet en fil i "Skraldespanden" også, så er den **VÆK** for evigt – skraldemændene har været der og er på vej til Kommune Kemi ...

(PS: filen kan muligvis godt findes alligevel – men det vil jeg ikke komme nærmere ind på her. Så bli'r det lidt for "nørdet" !)

Opret selv nye mapper

I "**Denne computer**" er det nemt at oprette nye mapper til forskellige formål:

1. Åbn først "Denne computer" og klik på knappen "Mapper" på værktøjslinjen, hvis skærmen ikke viser mapper i venstre del
2. Klik på det drev eller den mappe, hvor der skal oprettes en ny mappe
3. (Hvis den nye mappe f.eks. skal være "undermappe" til en mappe, som hedder SKOLE, så skal du finde frem til mappen SKOLE først, så den er synlig i Denne computer. Klik en enkelt gang på den, så den bliver markeret)
4. Oppe i menu-linjen klikker du nu på **Filer** ⇒ **Ny** ⇒ **Mappe (Kan evt. også gøres ved højreklik og vælg: Ny > Mappe)**
5. Den nye mappe dukker straks op i Denne computer, som en ny undermappe til pågældende drev eller mappe. Den er markeret blå og har en firkant omkring. Og der står indtil videre "Ny mappe" - hvilket skal ændres.
6. Den er klar til at få et passende navn. Skriv det nye navn til mappen (f.eks: Engelske opgaver) og tryk på Enter, så er det klart.

Såvel mapper som filer kan **omdøbes** ved at højreklikke på dem, og i den lille genvejsmenu vælger man så "Omdøb" – og der kan straks skrives et nyt navn.

OBS: en fil som er åben i et program kan ikke omdøbes, slettes eller flyttes !! Du skal først gemme og lukke filen.

Om Windows 95-98-2000-XP-Vista-7 og den nye Windows 8

Microsoft Windows er et ret avanceret program, som altså kaldes et ”**styresystem**” (eller operativ-system eller platform) – og det styrer langt de fleste af verdens computere. Styresystemet styrer alt arbejdet i computeren, kommunikationen mellem de mange **forskellige dele** (printer, mus, skærm, højttalere o.s.v.) og de mange forskellige **programmer** (applikationer/software), som man bruger.

Windows 95 var **meget** anderledes end de tidligere versioner. De nyere versioner virker på stort set samme måde som WIN 95. De er blevet forbedret på mange punkter, er mere ”stabile” og sikre – men de kræver altså også flere kræfter i computeren (processor, RAM og harddisk m.v.)

Windows er lavet til at arbejde med **musen** – men i mange situationer kan man vælge en kombination af taster på **tastaturet** til at ordne de samme ting. Det er ofte nemmere, at man ikke skal gribe fat i musen, pege på en lille knap e.lign. og klikke – og samtidig kan man måske undgå de såkaldte ”**muse-skader**”. Se oversigten om ”**tastaturgenveje**” senere i disse papirer.

I **Windows 8** har man indbygget muligheden for at arbejde med en berøringsfølsom skærm – fuldstændig lige som på smartphones.

Og Windows 8 kan faktisk benyttes som styresystem på både smartphones, tablets og PC'er. På den almindelige computer kan man dog stadig vælge at arbejde med tastatur og mus i stedet for at pege på skærmen ...

Nedenstående viser skrivebordet i Windows 8 med mulighed for at bruge den berøringsfølsomme skærm.

Om Windows - og Microsoft

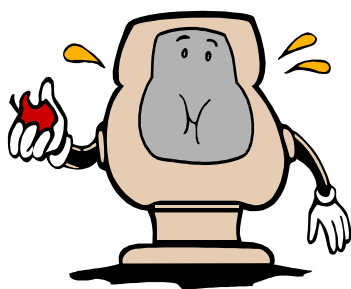
... lidt baggrundsstof og anekdoter:

Bill Gates (verdens rigeste mand i de sidste mange år) var allerede som teenager udpræget computernørd, og sammen med sin gode ven Paul Allen grundlagde han det (dengang) lille firma: **Microsoft**, som siden hen skulle blive verdens absolut dominerende software-firma.

Successen blev grundlagt, da Bill Gates opkøbte rettighederne til et lidt primitivt men brugbart styresystem (DOS) til små computere. Han udviklede det en smule og stod klar med det, da **IBM** (også kaldet Big Blue) skulle bruge et styresystem til deres nye opfindelse: **PC'en**.

DOS (Data Operating System) fungerede bl.a. ved, at man skrev kryptiske "kommandoer" på en sort baggrund, når man f.eks. skulle kopiere en fil eller oprette en ny mappe. Men efterhånden blev de forskellige programmer (tekstbehandling o.s.v.) mere "**brugervenlige**", så tingene kunne gøres lidt nemmere.

En anden gren af computer-industrien hed **Apple-Macintosh**, og de havde udviklet en såkaldt "grafisk brugergrænseflade" (GUI = Graphic User Interface), hvor man med et lille pege-redskab (musen) kunne klikke på symboler på skærmen i stedet for at skrive mærkelige kommandoer.

På et tidspunkt (ca. 1987) udsender Microsoft deres nye "styresystem", som de kalder **Windows**. Det bygger stadigvæk på DOS men har en grafisk brugerflade, som minder meget om Apple/Macintosh. Windows udvikles op gennem 90'erne – og **Windows 3.1** (til private) og 3.11 (til små netværk) bliver en kæmpe succes (1992) parallelt med PC'ens fremmarch over hele verden både til private og i erhvervslivet. De fleste firmaer udvikler deres programmer til **Windows-plattformen**, hvilket er et must, hvis Windows skal blive en succes. Windows bliver en verdens-standard !!

Programmer, som er designet til at fungere sammen med styresystemet Windows, kaldes simpelthen for **Windows-programmer**, selvom det ikke er Microsoft, der fremstiller dem alle sammen. En af de store fordele ved Windows-programmerne er, at de på mange måder fungerer ens. Menuer og værktøjslinjer er opbygget på den samme måde, så det ikke er nødvendigt at starte helt forfra, når man skal sætte sig ind i et nyt program.

Microsoft's andet store hit og "penge-maskine" er **Office-pakken**, som indeholder **Word** (tekstbehandling), **Excel** (regneark), **Powerpoint** (præsentation), **Access** (database) samt **Outlook** (kalender, adressekartotek og e-mail m.m.). Herudover har de enorm succes med deres gratis browser-program: Microsoft Internet **Explorer** og tidligere "**Frontpage**" som kan bruges til selve fremstillingen af "hjemmesider" til Internettet.

Microsoft sov faktisk lidt i timen m.h.t. til **Internet**. Bill Gates & Co. havde ikke regnet med, at Internettet ville blive så udbredt og vokse så hurtigt, som det var tilfældet. Til gengæld havde de den nødvendige kapital i banken til at afsætte enorme summer til udvikling af ny software til brug på Internettet: Microsoft's browser "Internet Explorer" kommer på gaden og integreres senere i selve styresystemet, hvilket bl.a. udløser en monopolsag mod Microsoft i USA.

Det er efterhånden umuligt at putte flere nye funktioner ind i programmerne, så i dag er de nye versioner af såvel styresystemet Windows som Office-pakken især udviklet yderligere med hensyn til integration med Internet og forskellige faciliteter, hvis man er flere brugere om de samme filer m.v. Under alle omstændigheder kan man være ret sikker på, at de nye versioner gør ens (ellers udmærkede) computer betydeligt langsommere. Og det er jo egentlig lidt dumt ... især hvis man ikke har brug for alle de nye ting.

Vedligeholdelse af computeren

En bil skal vedligeholdes – og det er ikke nok at vaske den !! Det samme gælder en computer. Følgende programmer holder din Windows-PC i god form – faktisk arbejder den både sikrere og hurtigere, hvis du bruger disse programmer regelmæssigt:

- ✓ **Disk Defragmentering:** sørger for at samle filerne i et stykke på harddisken, så data læses hurtigere og med mindre risiko for fejl. Det kan også frigøre en del plads på en harddisk, som ellers var meget fragmenteret.
- ✓ **Scan Disk:** gennemgår og reparerer forskellige drev for fejl.
- ✓ **Back-up:** laver en sikkerhedskopi af dine data (og evt. programmer) på disketter, som du senere kan genbruge, hvis din harddisk har været ude for større problemer, så data er slettet eller beskadiget. Det er en god idé at gemme sin backup på et eksternt drev – f.eks. en ekstern harddisk.

Ovenstående programmer installeres automatisk sammen med Windows (med mindre du selv fravælger dem), og du finder dem bagefter her:

Klik på Start-knappen ⇨ Programmer ⇨ Tilbehør ⇨ Systemværktøjer (udvalget varierer lidt efter Windows-version).

Under Systemværktøjerne ligger også "Velkommen til Windows" og herunder findes det nyttige punkt: "**Vedligeholdelse**" som giver en fin introduktion og guide til ovennævnte.

Der findes special-programmer, som er mere grundige, omfattende og detaljerede til disse opgaver (f.eks. Norton Utilities, som indeholder et væld af værktøjer til vedligeholdelse af computer og programmer). Men den slags koster naturligvis penge.

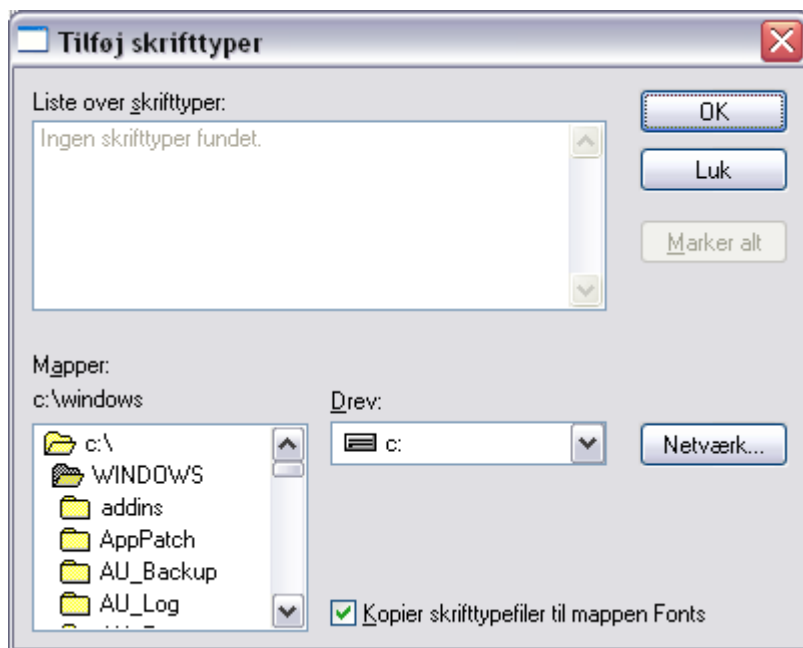
Under "Systemværktøjer" finder du i Windows også "Sikkerhedscenter", som bl.a. indeholder **firewall** og indstillinger vedr. **opdateringer** og **antivirus**. Men det er nødvendigt at installere et antivirusprogram. Det er faktisk muligt at hente (downloade) glimrende og gratis programmer, som endda kan opdateres så tit man vil (eller automatisk) via nettet. Jeg kan anbefale: Avast (www.avast.com).

HUSK at installere et antivirus-program og holde det **opdateret** via Internet, så det kan opdage og fjerne de helt nye virus-varianter ! HUSK også at opdatere Microsoft-programmerne med "Windows Update" – det kan gøres nærmest automatisk via nettet. Andre programmer bør også opdateres jævnligt !

På min hjemmeside kan du under "**IT-sikkerhed**" læse nærmere om disse meget vigtige ting !!

Få nye skrifttyper i Windows

1. Vælg Startknappen ⇒ Indstillinger ⇒ Kontrolpanel ⇒ Skrifttyper
2. Vælg Filer ⇒ Installer nye skrifttyper ...
3. Find frem til stedet (først under "Drev" og dernæst under "Mapper"), hvor de nye skrifttyper befinder sig. Så indlæser Windows en liste over alle de skrifttyper, som findes på det valgte sted.

4. Klik på "Markér alle" og sæt hak i feltet "Kopier skrifttyper til ..."
5. Klik OK (skrifttyper kopieres nu til mappen C:\Windows\System\Fonts)
6. Hvis nogle af skrifterne allerede er installeret i Windows, så får du besked om det. Tryk OK hver gang og gå videre.
7. Luk til sidst hele vinduet om skrifttyper (krydset øverst til højre) og afslut Kontrolpanel.
8. Vend tilbage til Word eller et andet program og se, at du har fået nye skrifttyper at vælge imellem. Hvis det ikke duer endnu, så afslut alle programmer og genstart computeren først. Så virker det !

Der findes mange steder på **Internet**, hvor man gratis kan hente nye og spændende skrifttyper til Windows. Prøv f.eks. www.fonts.dk eller på MIN hjemmeside under knappen "Diverse".

PS: Det foregår på nogenlunde samme måde i alle versioner af Windows.

Nyttige genvejs-taster i Word m.m.

I stedet for at klikke en masse gange med den lille dumme mus, så kan mange ting klares ved en nem lille kombination af tasterne på tastaturet. Her er en liste over dem, som jeg selv bruger og synes er praktiske. **Undgå muse-skader** ... Mange virker i flere af Windows-programmerne.

Eksempel: Control+s betyder at man holder Control-tasten nede mens man trykker een gang på s ... Så nemt er det.

Genvej	Hvad betyder det ? Hvad svarer det til ?
Control+s	Filer ⇨ Gem
Control+x	Rediger ⇨ Klip
Control+c	Rediger ⇨ Kopier
Control+v	Rediger ⇨ Sæt ind
Control+f	Gør den markerede tekst til fed skrift
Control+k	Gør den markerede tekst kursiv
Control+u	Gør den markerede tekst understreget
Control+7	Gør det markerede tekst et punkt mindre i skriftstørrelse hver gang man trykker på 7 (over Y'et)
Control+8	Gør det markerede tekst et punkt større i skriftstørrelse hver gang man trykker på 7 (over Y'et)
Control++	Giver "hævet skrift" på det markerede (17 ⁴⁰)
Control+=	Giver "sænket skrift" på det markerede (H ₂ O)
Control+l	Venstre-justerer den markerede tekst
Control+e	Centrerer den markerede tekst
Control+r	Højre-justerer den markerede tekst
Home	Markøren springer til starten af linjen
End	Markøren springer til slutningen af linjen
Control+Home	Markøren springer til starten af hele dokumentet
Control+End	Markøren springer til slutningen af hele dokumentet
Control+p	Fremkalder printer-dialogboksen. Tryk her OK (Enter)
Control+z	Svarer til "Fortryd-knappen"
Control+piletaster	Hopper fra ord til ord
Shift+piletaster	Markerer (bruges i stedet for at markere med musen)
Dobbeltklik et ord	Markerer automatisk hele ordet
Klik i v. margen	Markerer hele linjen udfor markøren
Klik og træk op el. ned ude i venstre margen	Markerer hele linjer efter hinanden
Control+a	Markerer rub og stub i hele dokumentet
Win+D	Minimerer alle vinduer og viser Skrivebordet

Du kan finde flere genvejstaster bl.a. på min hjemmeside – samt mange steder på nettet. Prøv f.eks. www.komputer.dk > Guider > Genveje

Om fil-formater

Alting på computeren ligger gemt i "datafiler" – og en fil hedder f.eks. sådan noget som "ferieplan.doc". Denne fil er sandsynligvis oprettet med programmet Word, idet fil-formatet "doc" hører til Word (eller .docx i Word 2007 og nyere).

Hvis man i "Denne Computer" (eller Stifinder, som eksisterer under: Start > Alle programmer > Tilbehør) dobbeltklikker på denne fil (med endelsen .doc), så vil Word automatisk starte op og åbne filen. Man kalder det, at fil-formatet "doc" er **associeret** til Microsoft Word, som så starter op automatisk.

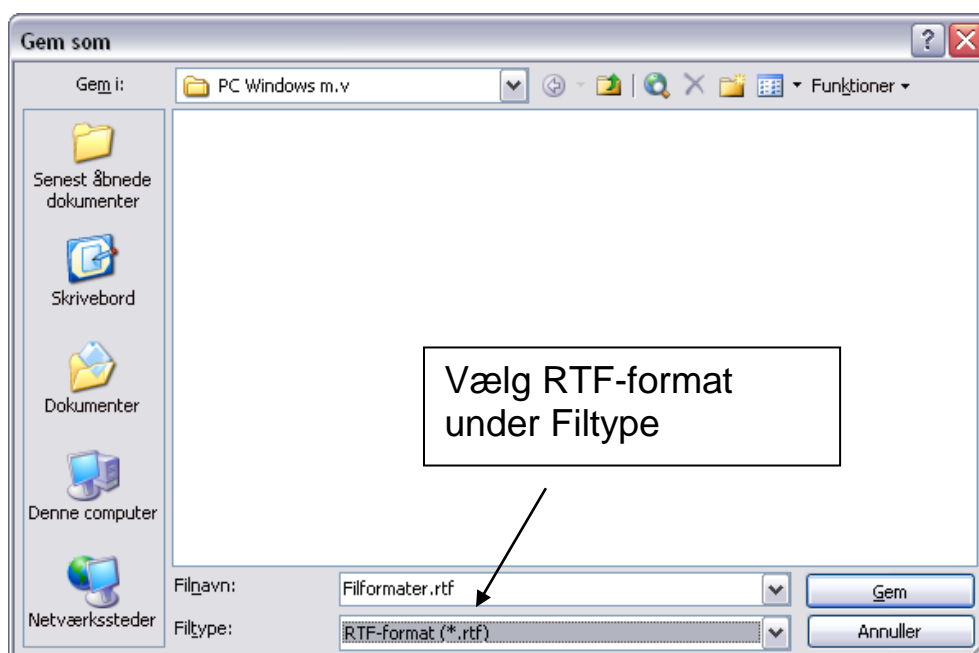
Der findes et **utal af forskellige fil-formater**, idet de fleste programmer benytter deres eget fil-format, når man skal gemme noget, som man har lavet med programmet. I hvert fald, hvis man benytter "standard-indstillingen".

Ofte har man nemlig også mulighed for at gemme i et **andet** format end programmet's eget.

Eksempel:

Jeg laver et dokument i Word og vil gerne gemme det og bagefter sende det til en kollega via e-mail over Internet. Men jeg ved tilfældigvis, at min kollega ikke benytter programmet "Microsoft Word" derhjemme. Han har slet ikke programmet installeret på sin computer, han bruger "Word Perfect" i stedet for.

Når jeg skal gemme dokumentet, så vælger jeg derfor under "fil-type" (i dialogboksen "Gem som") at gemme i formatet **RTF** (= Rich Text Format) som kan læses af de fleste tekst-programmer. Al formateringen bliver gemt med – med mindre der er tale om meget specielle Word-faciliteter. Dokumentet bliver f.eks. til "**ferieplan.rtf**".

De fleste kvalitetsprogrammer kan imidlertid godt **læse** andre fil-formater end deres eget. Så skal man blot huske at vælge "Alle filtyper" i rullelisten "Filtyper" i dialog-boksen "Åbn" – og der skal være installeret det nødvendige "**konverteringsfilter**" således at man kan åbne/gemme (konvertere) i den fremmede fil-type.

Konverterings-filtre installeres fra starten sammen med selve programmet, men det kan som regel også gøres senere, hvis man kan finde ud af det og har installations-CD'en ved hånden.

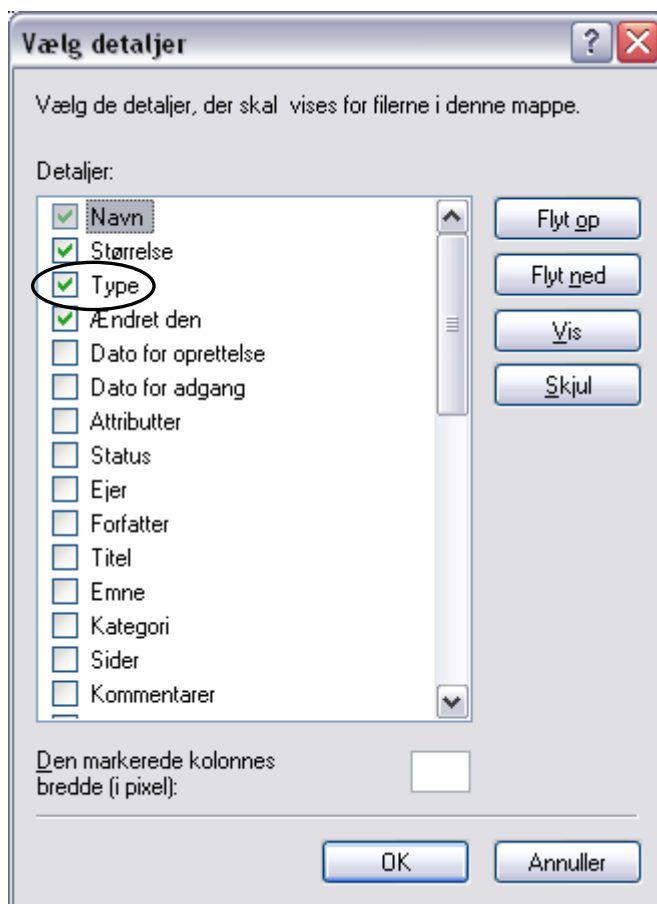
Forskellige fil-formater fylder ofte forskelligt, selvom det er det samme indhold der gemmes. Forstået på den måde, at f.eks. en tegning i et grafikprogram fylder meget forskelligt i KB (KiloByte) alt efter om man gemmer den i fil-formatet JPG, GIF, BMP, TIF eller PSD.

Det skyldes at de forskellige grafik-formater gemmer flere eller færre **informationer** om billedet. Nogle grafik-formater er mere eller mindre **komprimeret** (pakket sammen så de fylder mindre) eller evt. slet ikke komprimeret (f.eks. BMP = Windows BitMap, som er det fil-format som benyttes i det lille tegneprogram "Paint", som følger med Windows).

Hvis man i "Denne Computer" (eller Stifinder) slet ikke kan se noget fil-format på filerne, så skal man lige indstille dette selv:

- I Windows XP "Denne computer" (eller Stifinder) klikker du på Vis > Vælg detaljer ... > Sæt hak ved feltet "Type" og klik OK
- Nu vil du få vist fil-typen (formatet) i "Denne Computer".
- I stedet for bare "ferieplan" står der f.eks. "ferieplan.xls" hvis filen er lavet med programmet Excel – som netop benytter filtypen XLS (eller .xlsx i Excel 2007).

De mest almindelige **fil-formater** følger i en oversigt her, men der findes utallige andre !!

DOC	Microsoft Word (tekstbehandling) I Word 2007 hedder det .docx
DOT	Skabelon til Word
XLS	Microsoft Excel (regneark) I Excel 2007 hedder det .xlsx
PPT	Microsoft Powerpoint (præsentationsprogram) ... pptx i PP-2007
POT	Skabelon til Powerpoint
PPS	Fil som kan "fremvise" en PP-præsentation men uden at ændre i den
PDF	Adobe's "Portable Document Format" (kræver Acrobat Reader)
RTF	Rich Text Format – kan læses af alle tekstprogr. (PC og Mac)
WPS	Microsoft Works tekstbehandling
WKS	Microsoft Works regneark
WDB	Microsoft Works database
HTML	Websider som er beregnet til at ses i en browser på Internet (Hyper Text Markup Language)
HTM	Det samme som HTML blot med 3 tegn
TTF	True Type Font (indeholder en bestemt skrifttype)
TXT	Ren text uden særlige formateringer eller andet pynt. Kan læses af alle tekst-programmer !!
ICO	Icon-filer (de små grafik-symboler på Windows Skrivebordet)
EXE	Forkortelse for "executive". Filer som udfører noget, f.eks. starter et program el.lign.
DLL	Dynamic Link Library = drivere (filer som bruges af eet eller flere programmer. Nix pille !!)
BAT	Forkortelse for "batch" – filer som udfører en kommando
SYS	System-fil som styresystemet bruger. Pil ikke ved dem !!
DAT	Data-filer som benyttes af styresystem og programmer
INI	Initialiserings-filer som benyttes af programmer og Windows
TMP	Temporære filer, som man roligt kan slette
HLP	Filer med hjælpetekster til specifikke programmer
JPG	Joint Photographic Group – komprimeret grafikformat
GIF	Graphics Interface Format – komprimeret grafikformat
BMP	Windows BitMap – grafikformat uden komprimering
TIF	Tagged Image File – grafikformat til høj opløsning. Komprimeret men fylder alligevel godt !
PSD	Adobe Photoshop's eget grafikformat, fylder godt (inkl. lag)
PSP	Paint Shop Pro's eget grafikformat, fylder godt (inkl. lag)
CDR	CorelDraw's eget grafikformat
WMF	Windows Meta File – grafikformat til såkaldt vektorgrafik
PCX	Zsoft Paintbrush – grafikformat
EPS	Encapsulated Post Script – professionelt grafikformat til tryk m.v.
WAV	Wave-fil som indeholder lyd
MP3	Lydfil (f.eks. musik) Der findes nu også en nyere: mp4
AVI	Video (ældre format fra Apple)
MPG	Video (nyere format) Kaldes også Mpeg eller nyere: mpeg4
RM	Real Media (video som afspilles med f.eks. programmet Real Player)

Slette programmer fra computeren

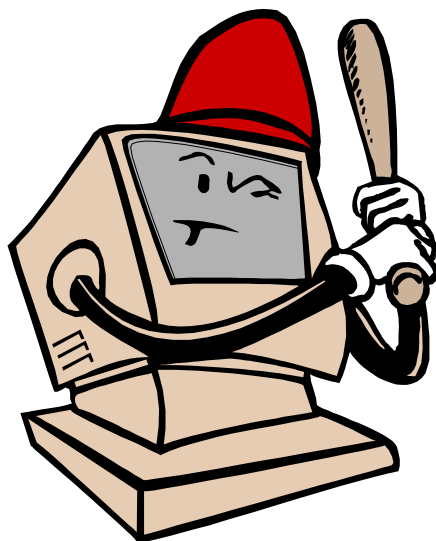
Hvis du er usikker på, om du kan tillade dig at slette en fil: **så la' vær !!**

Hvis du ønsker at **fjerne et program** fra din PC, så må du ikke bare slette hele mappen med programmet. Det er en dårlig idé !!

Programmer til Windows lægger nemlig forskellige filer rundt omkring i mange mapper på computeren, og de skulle jo gerne væk alle sammen ... sammen med programmet.

- Brug derfor funktionen "Tilføj eller Fjern Programmer" ved at vælge:

Startknappen ⇒ Kontrolpanel ⇒ Programmer & funktioner. Her finder du så det pågældende program på listen og klikker på "Fjern/Rediger" o.s.v..

På denne måde fjernes mest muligt af programmet fra din computer – med mindre du vil benytte special-programmer til den slags.

Visse programmer har også en indbygget funktion, som kan afinstallere programmet. I det tilfælde kan du vælge den i stedet for.

Forskellige typer software

Nu har vi beskæftiget os en del med **styresystemet**, som også kaldes operativsystemet (platformen) ... men der er jo et hav af andre programmer, som alle er afhængige af styresystemet. Computeren kan ikke fungere uden et styresystem, men alle de andre programmer kan brugeren selv vælge, og de kaldes **brugerprogrammer**. Herunder kommer en liste med de vigtigste typer af brugerprogrammer:

- **Kontorprogrammer:** f.eks. Office-pakken fra Microsoft, som indeholder tekstbehandling, regneark, præsentationsprogram, database samt et program til elektronisk post/kalender/adressekartotek plus meget andet
- **Layout-programmer** også kaldet DTP-programmet (DeskTop Publishing), som benyttes til opsætning af tekst og billeder til tryk på papir eller til fremvisning elektronisk på skærm/storskærm. Publisher er et billigt og udmærket eksempel på den slags
- **Browsere:** programmer som kan VISE hjemmesider. Eksempler er Internet Explorer, Safari, Google Chrome, Mozilla Firefox m.fl.
- **Billedbehandlingsprogrammer** som primært er lavet til at arbejde med (manipulere) med digitale billeder. Kendte eksempler er Photoshop fra firmaet Adobe og det noget billigere Paint Shop Pro plus mange andre
- **Grafikprogrammer** som naturligvis arbejder med ... grafik. Det er typisk programmer, hvor man kan lave sin egen grafik helt fra bunden
- **CAD/CAM** (Computer Aided Design/Computer Aided Manufacturing), som i erhvervslivet benyttes til at designe og producere div. produkter. En form for specialprogrammer, som ofte står i direkte forbindelse med en maskine, som fysisk skaber produktet.
- **Multimedie-programmer** som har faciliteter til at arbejde med lyd, levende billeder, tekst og billeder
- **Økonomistyrings-programmer** som f.eks. Concorde, Navision, Axapta og Economics som benyttes af virksomheder til at holde styr på ansatte, kunder, ordrer, lager, løn, fakturering og meget andet
- **Undervisningsprogrammer og spil**
- **Talesyntese** kan få PC'en til at læse en tekst op. Og omvendt så kan **talegenkendelse** få PC'en til at skrive det, som man siger til den.

Værktøjsprogrammer kan være antivirus-programmer, programmer til vedligeholdelse af harddisken o.s.v. Det kan være **nødvendige** programmer, som i visse situationer er med til, at det hele fungerer, som det skal – men udover det er der ikke noget egentlig "sjov ved det" ...

Betaling for software (licens)

De fleste af de mest benyttede programmer koster penge – og det kaldes **licens**. Det er derfor Bill Gates er/var verdens rigeste mand ... Microsoft tjener formuer på deres styresystem (Windows), Office-pakken og mange andre programmer, som benyttes på hovedparten af verdens computere. Men de bruger altså også milliarder af dollars på at forske og udvikle programmerne.

Når man køber et program, så betaler man altså for en licens til at benytte programmet. Normalt skal man betale for én licens pr. computer, hvor programmet installeres. Nogle gange kan man dog købe programmer til privat brug, hvor det f.eks. er tilladt (og muligt) at installere programmet på 3 computere. Dette gælder p.t. for "Microsoft Office Home Edition" (hvor man blot må undvære databasen Access), som koster under 1.000 kr til hjemmebrug. Og det er faktisk en rimelig pris for Word, Excel, Powerpoint og OneNote !

Der er dog også masser af muligheder for at anskaffe **billige eller helt gratis** programmer. Man kan få fat i disse programmer ved at købe computerblade, hvor der ofte medfølger en CD fyldt med div. programmer – eller man kan finde dem på Internet.

- ✓ **Shareware-programmer** er typisk gratis at benytte i 1-2 måneder, så man kan beslutte sig for, om det er pengene værd, inden man betaler for en licens. Et eksempel er billedbehandlingsprogrammet "Paint Shop Pro", som er så godt (og udbredt), at det nu koster omkring 1.200 kr at få licens til.
- ✓ **Freeware-programmer** er ganske gratis at benytte. De er sandsynligvis lavet af privatpersoner, som har udviklet noget til eget brug, som de synes er så godt, at andre også skal have gavn af det. Eksempler er "Stone's Webwriter" og grafikprogrammet "Irfan View".
- ✓ **Open Source-programmer** er ganske gratis, og de er oftest udviklet af en masse idealistiske nørder på tværs af landegrænser og ofte oversat til flere sprog. Der er lidt modstandsbevægelse over det, idet disse folk er godt trætte af de store software-firmaer (f.eks. Microsoft), som skovler penge ind fra private brugere. Det som er specielt ved Open Source-programmerne (udover at de er gratis), er at man kan videreudvikle på programmet (open source = åben kilde). Kildekoden er tilgængelig for alle, som kan programmere, så man kan skræddersy programmet til eget brug – og f.eks. tilføje nye ting. Filosofien er så, at alle bør have adgang til de nye ting ... f.eks. ved at downloade programmet fra Internet. Kendte eksempler på Open Source-programmer er den store kontorpakke "Open Office" samt styresystemet "Linux". Begge to findes i dansk udgave.

Ofte er disse typer programmer blevet så populære, at der ligefrem bliver udgivet hæfter og bøger om dem (f.eks. Paint Shop Pro, Stone's Webwriter, Open Office og styresystemet Linux).

Man kan downloade programmer her: www.tucows.com - www.download.com på computerbladenes hjemmesider og utallige andre steder.